

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ**

ΣΕ Β' ΕΛΑΣΣΟΝΑ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Συνεδρίασε δημόσια, στις 3 Φεβρουαρίου 2021, με την εξής σύνθεση: Ιωάννης Σαρμάς, Πρόεδρος, Μαρία Βλαχάκη, Αγγελική Μαυρουδή και Ασημίνα Σαντοριναίου, Αντιπρόεδροι, Κωνσταντίνα Ζώη, Δέσποινα Καββαδία-Κωνσταντάρα, Γεωργία Τζομάκα, Θεολογία Γναρδέλλη, Βιργινία Σκεύη, Αγγελική Πανουτσακοπούλου, Αργυρώ Μαυρομμάτη και Ευαγγελία Σεραφή, Σύμβουλοι. Γραμματέας η Ελένη Αυγουστόγλου.

Γενικός Επίτροπος Επικρατείας: Αντώνιος Νικητάκης, Επίτροπος Επικρατείας, κωλυομένης της Γενικής Επιτροπής της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο, Χρυσούλας Καραμαδούκη.

Για να δικάσει την από ... (Α.Β.Δ. ...) αίτηση της ομόρρυθμης εταιρείας με την επωνυμία «...», που εδρεύει ... με ΑΦΜ ... , όπως εκπροσωπείται νόμιμα, η οποία παρέστη με δήλωση του άρθρου 231 παρ. 1 του ν. 4700/2020 της πληρεξουσίας δικηγόρου της Νίκης Αγγελοπούλου (Α.Μ./Δ.Σ.Α. 28000).

Κατά του Ελληνικού Δημοσίου, νομίμως εκπροσωπούμενου από τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, ο οποίος παρέστη διά του Νομικού Συμβούλου του Κράτους Νικολάου Καραγιώργη.

Με την αίτηση αυτή, επιδιώκεται η αναίρεση της .../2017 αποφάσεως του Ι Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε, το Δικαστήριο άκουσε:

Τον εκπρόσωπο του Ελληνικού Δημοσίου, ο οποίος ζήτησε την απόρριψη της αιτήσεως αναιρέσεως.

Τον Επίτροπο της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο, ο οποίος ανέπτυξε προφορικά την από 3.2.2021 έγγραφη γνώμη του και πρότεινε την απόρριψη της αιτήσεως αναιρέσεως.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το Δικαστήριο συνήλθε στις 21 Σεπτεμβρίου 2022 σε τηλεδιάσκεψη με την χρήση της επίσημης κρατικής πλατφόρμας e:Presence.gon.gr, σύμφωνα με το άρθρο 295 παρ. 2 του ν. 4700/2020, και στις 20 Οκτωβρίου 2023 σε διάσκεψη με φυσική παρουσία όλων των μελών πλην της Αντιπροέδρου Αγγελικής Μαυρουδή, που συμμετείχε εξ αποστάσεως, με παρόντες τους δικαστές που έλαβαν μέρος στην συζήτηση της υποθέσεως, εκτός από τις

Συμβούλους Κωνσταντίνα Ζώη, Γεωργία Τζομάκα και Θεολογία Γναρδέλλη, που είχαν κώλυμα (άρθρο 293 παρ. 3 του ν. 4700/2020).

**Άκουσε την εισήγηση της Συμβούλου Δέσποινας Καββαδία-Κωνσταντάρα και
Αφού σκέφθηκε κατά τον νόμο**

Αποφάσισε τα εξής:

1. Η παρούσα υπόθεση, αντικείμενο αρχικώς της διασκέψεως της 21^{ης}.9.2022 επαναφέρεται προς διάσκεψη μετά την δημοσίευση, στις 5.10.2023, της 1334/2023 αποφάσεως της Ολομελείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

2. Με την απόφαση αυτή εισήχθη το πρώτον στην νομολογία του Δικαστηρίου και στο πεδίο της διαδικασίας ανακτήσεως μη ορθώς διατεθέντων κεφαλαίων συγχρηματοδοτούμενων από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους δράσεων, η αρχή της προστατευομένης εμπιστοσύνης του τελικού αποδέκτη συγχρηματοδοτούμενης ενισχύσεως. Ειδικότερα και στην σκέψη 50 της ως άνω αποφάσεως αναφέρεται ότι η εν λόγω αρχή «(...) αφορά στην προστασία της εύλογης και δικαιολογημένης, ενόψει των συνθηκών, πεποίθησης του λήπτη της ενωσιακής συνδρομής, ως μέσου συνετού ανθρώπου του οικείου κλάδου δραστηριότητας, ότι η δημιουργηθείσα από δημόσια εξουσία νομική κατάσταση, ως απόρροια πράξης του αρμοδίου οργάνου, θα συνεχιστεί. Για τη συνδρομή της αρχής αυτής απαιτείται να έχουν δοθεί από τη διοίκηση στον δικαιούχο της ενίσχυσης συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες διαβεβαιώσεις, προερχόμενες από αρμόδιες και αξιόπιστες πηγές, τέτοιες που να μπορούν να δημιουργήσουν σ' αυτόν θεμιτή προσδοκία ότι η δημιουργηθείσα νομική κατάσταση θα συνεχιστεί (ΔΕΕ, 5.3.2019, C-349/17, σκέψεις 96-106, ΕλΣυν Ολ. 232/2019, σκέψη 18). Περαιτέρω, οι διαβεβαιώσεις αυτές πρέπει να είναι σύμφωνες προς τους ισχύοντες κανόνες δικαίου ή έστω να μην βρίσκονται σε προφανή αντίθεση με αυτούς (ΕλΣυν Ολ. 1377/2021, σκέψη 39). Εξ άλλου, η αρχή της ασφάλειας δικαίου επιτάσσει τη σαφήνεια και ακρίβεια της κανονιστικής ρύθμισης βάσει της οποίας χορηγείται η ενωσιακή συνδρομή στον δικαιούχο, ώστε ο τελευταίος να έχει τη δυνατότητα να γνωρίζει σαφώς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, καθώς και τις επιβαλλόμενες σ' αυτόν κυρώσεις σε περίπτωση αθέτησης των υποχρεώσεών του. Εφόσον υφίσταται τέτοια σαφής και ακριβής ρύθμιση για την οποία έχει καταστεί ενήμερος, δεν νοείται επίκληση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης προκειμένου να αποκλειστεί η αναζήτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας ενωσιακής συνδρομής (ΕλΣυν Ολ. 1791/2018, 7413, 3384/2015, 1523/2017).».

3. Ύστερα από τη δημοσίευση της προαναφερομένης 1334/2023 αποφάσεως της Ολομελείας του Δικαστηρίου, η οποία εξεδόθη επί υποθέσεως που παρουσιάζει κρίσιμες ομοιότητες (βλ. σκέψη 13 της παρούσας) με την κρινόμενη, το Δικαστήριο αποφάσισε την εκ νέου διάσκεψη της προκειμένης υποθέσεως.

4. Με την υπό κρίση αίτηση της ... εταιρείας με την επωνυμία « ... » ζητείται η αναίρεση της .../2017 αποφάσεως του Ι Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου, με την οποία απερρίφθη έφεση της αναιρεσεύουσας κατά της ... αποφάσεως του

Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών. Με την τελευταία αυτή απόφαση επεβλήθη εις βάρος της αναιρεσείουσας δημοσιονομική διόρθωση ύψους ... ευρώ, του συνόλου δηλαδή της επιχορηγήσεως, πλέον τόκων ύψους ... ευρώ, ήτοι συνολικού ποσού ... ευρώ, που κατεβλήθη σε αυτή, φερόμενο ως αχρεωστήτως καταβληθέν, στο πλαίσιο υλοποίησης της «1ης Δράσης ΕΣΠΑ για την ενίσχυση Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους τομείς Μεταποίησης – Τουρισμού – Εμπορίου – Υπηρεσιών», στο πλαίσιο του Άξονα «Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα ... του ΠΕΠ ... ».

5. Για την άσκηση της αιτήσεως έχει καταβληθεί το νόμιμο παράβολο (βλ. e-παράβολο ... , άρθρο 309 παρ. 1γ' του ν. 4700/2020).

6. Στο άρθρο 158 της Συνθήκης για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Κοινότητας (97C 340/03) ορίζεται: «Η Κοινότητα, προκειμένου να προαχθεί η αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της, αναπτύσσει και εξακολουθεί τη δράση της με σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής (...) αποσκοπεί στη μείωση των διαφορών μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών ή νήσων, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών περιοχών». Περαιτέρω, στον Καν (ΕΚ) του Συμβουλίου 1083/2006 της 11^{ης} Ιουλίου 2006 «Περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής (...)» (L 210/25) και στο άρθρο 3, με παράτιτλο «Στόχοι», ορίζεται: «1. (...) Η δράση που αναλαμβάνει η Κοινότητα δυνάμει του άρθρου 158 [προαναφερομένου] της συνθήκης έχει σκοπό να ενισχύσει την οικονομική και κοινωνική συνοχή της διευρυμένης Ευρωπαϊκής ένωσης, προκειμένου να προαγάγει την εναρμονισμένη, ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη της Κοινότητας (...) και ενσωματώνει σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο τις προτεραιότητες της Κοινότητας υπέρ της βιώσιμης ανάπτυξης με την ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης, της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης, της κοινωνικής ένταξης, καθώς και της προστασίας και της βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος. 2. Προς τον σκοπό αυτόν, το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ, το Ταμείο Συνοχής, η ΕΤΕπ και άλλα υφιστάμενα κοινοτικά χρηματοδοτικά μέσα συμβάλλουν, το καθένα κατά τον ενδεικνυόμενο τρόπο, στην επίτευξη των ακόλουθων τριών στόχων: α) (...) τον στόχο "Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση", που αποβλέπει, εκτός από τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ελκυστικότητας των περιφερειών καθώς και στην απασχόληση, προβλέποντας τις οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, συμπεριλαμβανομένων (...) της επιχειρηματικότητας (...)». Στο δε άρθρο 59 του Κανονισμού, δηλ. του προαναφερομένου Καν Συμβ 1083/2006 ορίζεται: «1. Για κάθε επιχειρησιακό πρόγραμμα το κράτος μέλος ορίζει α) διαχειριστική αρχή: εθνική, περιφερειακή ή τοπική δημόσια αρχή ή δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας που ορίζεται από το κράτος μέλος για τη διαχείριση του επιχειρησιακού προγράμματος· 2. Το κράτος μέλος μπορεί να ορίζει έναν ή περισσότερους ενδιάμεσους φορείς που

επιτελούν ορισμένα ή και όλα τα καθήκοντα της διαχειριστικής αρχής (...) υπό την ευθύνη αυτής της αρχής».

7. Στο άρθρο 4 του ν. 3614/2007 «Διαχείριση, έλεγχος και διαχείριση αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2007-2013» (Α' 267), ορίζεται ότι: «1. Με απόφαση του καθ' ύλην αρμοδίου Υπουργού ή με κοινή απόφαση των καθ' ύλην αρμοδίων Υπουργών, μετά από εισήγηση της αρμόδιας διαχειριστικής αρχής δύνανται να ορίζονται ένας ή περισσότεροι Ενδιάμεσοι Φορείς Διαχείρισης, οι οποίοι αναλαμβάνουν την άσκηση μέρους των αρμοδιοτήτων της διαχειριστικής αρχής επιχειρησιακού προγράμματος ενεργώντας σε σχέση με δικαιούχους που εκτελούν πράξεις για λογαριασμό και υπό την ευθύνη της διαχειριστικής αρχής, σύμφωνα με το άρθρο 59 παρ. 2 του Κανονισμού (...) Ως ενδιάμεσοι φορείς διαχείρισης πράξεως κρατικών ενισχύσεων δύνανται να οριστούν (...) χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (...)». Περαιτέρω, στο άρθρο 17 του ιδίου νόμου, που πραγματώνει στην εθνική έννομη τάξη την ενωσιακή νομοθεσία μέσω ενισχύσεων, για την περιφερειακή ανάπτυξη (σκ. 6), διά του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) περιόδου 2007-2013, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο εν προκειμένω χρόνο, με παράτιτλο «Εφαρμογή κρατικών ενισχύσεων», ορίζονται τα εξής: «Στις περιπτώσεις, που ως ενδιάμεσοι φορείς διαχείρισης πράξεων κρατικών ενισχύσεων ορίζονται χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ισχύουν τα ακόλουθα: 1. (...) Με κοινή απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών και των καθ' ύλην αρμοδίων Υπουργών δύνανται να ρυθμίζονται θέματα, που αφορούν: α) (...) ε) τις διαδικασίες προκήρυξης για την υπαγωγή στις ενισχύσεις και ενημέρωσης των δικαιούχων και την υποβολή φακέλου υποψηφιότητας, στ) τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια υπαγωγής των ενισχύσεων, ζ) τη διαδικασία αξιολόγησης των δικαιούχων και του φακέλου υποψηφιότητας, (...) ια) τα δικαιολογητικά βάσει των οποίων παρέχονται οι ενισχύσεις, ιβ) τους εμπλεκόμενους φορείς για τη χορήγηση των ενισχύσεων». Κατ' εξουσιοδότηση της διατάξεως αυτής εκδόθηκε η ΥΑ 32842/ΕΥΣ5239/30.6.2009 του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών «Διαχείριση δράσεων (...) προγραμματικής περιόδου 2007-2013» (Β' 1299/2009), στην οποία ορίζονται τα ακόλουθα: Στο άρθρο 2: «1. Ως Ενδιάμεσοι Φορείς Διαχείρισης (ΕΦΔ) (...) ορίζονται οι φορείς, οι οποίοι θα προκύψουν ύστερα από διαγωνιστική διαδικασία (...) Ο Ενδιάμεσος Φορέας Διαχείρισης θα παρέχει κυρίως τις κάτωθι υπηρεσίες: i. (...) ii. αξιολόγηση προτάσεων των δυνητικών δικαιούχων, iii. σύναψη σύμβασης με τους δικαιούχους των ενισχύσεων (...) vi. καταβολή της δημόσιας επιχορήγησης στους δικαιούχους επενδυτές (...). Στο άρθρο 4 παρ. 1 ότι «Κάθε πρόταση δυνητικού δικαιούχου (...) περιλαμβάνει α) (...) γ) Τα τυπικά δικαιολογητικά συμμετοχής (...) και στο άρθρο 5, με παράτιτλο «Διαδικασία αξιολόγησης επενδυτικών προτάσεων των δυνητικών δικαιούχων των ενισχύσεων», ότι «1. (...) κάθε ΕΦΔ, μετά την παραλαβή των επενδυτικών προτάσεων, που υποβλήθηκαν σε αυτόν, προβαίνει στις εξής ενέργειες: i. Αξιολογεί τις επενδυτικές προτάσεις των δυνητικών δικαιούχων (...) Στο πλαίσιο αυτό συμπληρώνει για κάθε

επενδυτική πρόταση δυνητικού δικαιούχου ενίσχυσης "δελτίο αξιολόγησης" (...) ii. Βάσει του ως άνω δελτίου αξιολόγησης, υποβάλλει στη Δευτεροβάθμια Επιτροπή Αξιολόγησης του άρθρου 2 της παρούσας, κατάσταση, που περιλαμβάνει όλες τις επενδυτικές προτάσεις που αξιολογήθηκαν με φθίνουσα σειρά βαθμολόγησης (...) 2. Στη συνέχεια η Δευτεροβάθμια Επιτροπή Αξιολόγησης (...) προβαίνει: α) στην επιβεβαίωση της αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων ανά θεματική ενότητα, που έγινε από όλους τους ΕΦΔ σύμφωνα με τα κριτήρια αξιολόγησης (...) Σε περίπτωση που η Επιτροπή διατηρεί αμφιβολίες για την αξιολόγηση κάποιας επενδυτικής πρότασης, δύναται να λάβει γνώση του συνολικού φακέλου και να προχωρήσει η ίδια σε εκ νέου αξιολόγηση και βαθμολόγηση αυτής, σύμφωνα με τα κριτήρια που προβλέπονται στην εκάστοτε κοινή υπουργική απόφαση προκήρυξης. β) (...) iv) στη σύνταξη σχετικού πρακτικού επί των επενδυτικών προτάσεων ανά θεματική ενότητα. γ) στον καθορισμό των επιχειρήσεων που προτείνονται να χρηματοδοτηθούν ανά θεματική ενότητα (...) στ) Η Δευτεροβάθμια Επιτροπή αποστέλλει στην ΕΥΣ του ΥΠΟΙΟ (...) τελικό πρακτικό (...) και στον κάθε ΕΦΔ το σχετικό απόσπασμα (...) που τον αφορά. Το εν λόγω πρακτικό αποτελεί το τελικό αποτέλεσμα της αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων των δυνητικών δικαιούχων των ενισχύσεων και δεσμεύει τους ΕΦΔ ως προς την ταχύτητα των επιχειρήσεων που χρηματοδοτούνται και τους όρους της επιχορήγησης των επενδύσεών τους (...).

8. Εν συνεχεία, κατ' εξουσιοδότηση επίσης του ως άνω άρθρου 17 του ν. 3614/2007 εκδόθηκε η ΥΑ Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών – Ανάπτυξης – Τουριστικής Ανάπτυξης 40844/ΕΥΣ6681 (Β' 1750/2009) «Προκήρυξη για την ενίσχυση μικρών και πολύ μικρών Επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνται στους τομείς Μεταποίησης – Τουρισμού – Εμπορίου – Υπηρεσιών στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2007-2013», ορίζονται τα εξής: Στο άρθρο 2, με παράτιτλο «Κατηγορίες ενισχύσεων – Θεματικές ενότητες», ότι «Οι παρεχόμενες ενισχύσεις αφορούν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας που πρόκειται να επιτευχθεί με στοχευμένες δράσεις που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της καινοτομίας, της περιβαλλοντικής προστασίας, εξοικονόμησης ενέργειας, εισαγωγής στις νέες τεχνολογίες. Οι παρεχόμενες ενισχύσεις είναι με την μορφή της άμεσης κεφαλαιουχικής επιχορήγησης (...) [και] αφορούν στις ακόλουθες θεματικές ενότητες: α) Θεματική ενότητα "Μεταποίηση". Αφορά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων στη μεταποίηση.». Στο άρθρο 11, με παράτιτλο «Κριτήρια Αξιολόγησης», «(...) Τα κριτήρια αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων καθορίζονται ως εξής: Κριτήριο 1. Επιχειρηματική ικανότητα και συνέπεια στις συναλλαγές του δυνητικού δικαιούχου της ενίσχυσης. Τα υποκριτήρια είναι: Α. Συνέπεια στις συναλλαγές (...) Β. Εμπειρία Σπουδές. Τα υποκριτήρια του Β. είναι: 1.1. (...) 1.3. Επαγγελματική κατάρτιση σχετική με το αντικείμενο. Τέλος, στο Παράρτημα ... προβλέφθηκε η Περιφέρεια ... – ΠΕΠ ... ως γεωγραφική

περιφέρεια ενισχύσεως, ενώ στο Παράρτημα Γ΄ της εν λόγω αποφάσεως, με τίτλο «Δικαιολογητικά για την υποβολή της αίτησης», ορίζεται ότι «(...) Στοιχεία των εταίρων/μετόχων του φορέα επένδυσης Α) Όταν οι εταίροι/μέτοχοι είναι Φυσικά πρόσωπα (...) Βιογραφικό σημείωμα, βεβαιώσεις κατάρτισης, αντίγραφα τίτλων σπουδών (πτυχίων)».

9. Από τις διατάξεις που εκτέθηκαν στις προηγούμενες σκέψεις συνάγεται, μεταξύ άλλων, ότι: α) Στο πλαίσιο του ενωσιακού σκοπού για την αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, η Ένωση αναλαμβάνει δράσεις για την μείωση των αναπτυξιακών διαφορών μεταξύ των διαφόρων περιοχών της επικρατείας της. Έτσι με τον Καν(ΣΕΚ)Σ 1083/2006 θεσπίστηκε το νομοθετικό πλαίσιο για την ανάληψη δράσεων υπέρ της βιώσιμης ανάπτυξης, με την ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης, της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης, της κοινωνικής ένταξης και της προστασίας του περιβάλλοντος. Για τον σκοπό αυτόν τα Ταμεία (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, Ταμείο Συνοχής) και η ΕΤΕπ (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων) ορίστηκαν ως εργαλεία - χρηματοδοτικά μέσα που θα συνέβαλαν στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, και για την περίπτωση, που ενδιαφέρει εν προκειμένω, του στόχου «Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση». Ειδικότερα, προκειμένου να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, δραστηριοποιούμενων και στον παραγωγικό τομέα της «Μεταποίησης», προβλέφθηκε στο ΕΣΠΑ 2007-2013 και στον Άξονα «Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα» – 1^η Δράση, χορήγηση ενισχύσεων υπό την μορφή άμεσης κεφαλαιουχικής επιχορηγήσεως, με δράσεις που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της καινοτομίας, της περιβαλλοντικής προστασίας, εξοικονόμησης ενέργειας και εισαγωγή των ενισχυόμενων επιχειρήσεων στις νέες τεχνολογίες. β) Τα οικεία επενδυτικά σχέδια υπεβάλλοντο από τον υποψήφιο επενδυτή προς αξιολόγηση σε ΕΦΔ. γ) Ο ΕΦΔ ήταν υπεύθυνος για την αξιολόγηση των προτάσεων / επενδυτικών σχεδίων. Στο πλαίσιο αυτό αξιολογούσε, μεταξύ άλλων, τα τυπικά δικαιολογητικά συμμετοχής και συνέτασσε Δελτίο Αξιολόγησης. δ) Το Δελτίο αυτό εν συνεχεία υπεβάλετο σε Δευτεροβάθμια Επιτροπή Αξιολόγησης, η οποία προέβαινε στην επιβεβαίωση των επενδυτικών προτάσεων που έγινε από τον ΕΦΔ, σύμφωνα με τα κριτήρια αξιολόγησης. Σε περίπτωση αμφιβολίας της Δευτεροβάθμιας Επιτροπής για την ορθή και σύννομη αξιολόγηση κάποιας επένδυσης, μπορούσε να χωρήσει και αυτή σε πρωτογενή αξιολόγηση. Ακολούθως η εν λόγω Επιτροπή συνέτασσε τελικό πρακτικό αξιολογήσεως των επιλεγισών επενδυτικών προτάσεων και απέστειλε τούτο στην αρμόδια Υπηρεσία του (τότε) Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών και στον ΕΦΔ. Δηλαδή ένα επενδυτικό σχέδιο διήρχετο οπωσδήποτε δύο στάδια ελέγχου, ήτοι του ΕΦΔ και της Δευτεροβάθμιας Επιτροπής Αξιολόγησης, ενώ δυνητικώς μπορούσε να διέλθει και τρία τέτοια στάδια σε περίπτωση αμφιβολίας της Δευτεροβάθμιας ως άνω Επιτροπής. Η Δευτεροβάθμια Επιτροπή Αξιολόγησης κατέληγε σε τελικό πρακτικό αξιολογήσεως, που

συνιστούσε και το αποτέλεσμα αυτής, δεσμεύον τον ΕΦΔ ως προς την ταυτότητα των επιχορηγούμενων επιχειρήσεων και των όρων της επιχορηγήσεως των επενδυτικών προτάσεων.

10. Περαιτέρω, από τις ίδιες διατάξεις προκύπτει ότι για την ένταξη στο ΕΣΠΑ 2007-2013 και για την ενίσχυση με άμεση κεφαλαιουχική χρηματοδότηση επενδυτικού σχεδίου, στην θεματική ενότητα «Μεταποίηση» απητείτο, μεταξύ άλλων, ως κριτήριο αξιολογήσεως η «Επαγγελματική κατάρτιση σχετική με το αντικείμενο» [οίκοθεν νοείται το αντικείμενο της επιχειρηματικής δραστηριότητας] και ως τυπικό σχετικό δικαιολογητικό «Βεβαίωση κατάρτισης».

11. Εξάλλου, η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, που αποτελεί μέρος της ενωσιακής έννομης τάξης, εφαρμόζεται και κατά την διαδικασία ανάκτησης (βλ. προαναφερόμενη στην σκ. 2 της παρούσης σκ. 50 απόφ. 1334/2023).

12. Στην κρίνόμενη υπόθεση, από τα στοιχεία του φακέλου και τα επιτρεπτός επισκοπούμενα έγγραφα προκύπτουν όσα εκτίθενται στις σκέψεις 13-15 που ακολουθούν.

13. Η αναιρεσείουσα ... , που διατηρεί επιχείρηση ασβεστοποιίας, ενετάγη στο ΕΣΠΑ 2007-2013 για την ενίσχυση μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων στον τομέα «Μεταποίηση» του ΠΕΠ Για την πλήρωση του κριτηρίου αξιολογήσεως «Επαγγελματική κατάρτιση σχετική με το αντικείμενο» προσέκομισε με την επενδυτική της πρόταση ως δικαιολογητικό κατάρτισης την «Σύμβαση Παραχώρησης Δικαιώματος Χρήσης», για το πρόγραμμα λογισμικού για την μηχανοργάνωση του Λογιστηρίου της, από την εταιρεία ... , που αξιολογήθηκε από τον ΕΦΔ, δηλαδή την Τράπεζα ... , ως «βέβαιο αποδεικτικό για την εκπαίδευση εταίρων στο πρόγραμμα λογισμικού ... ». Η επενδυτική της πρόταση διήλθε τον έλεγχο / αξιολόγηση κατά πρώτον από τον ως άνω ΕΦΔ και ακολούθως από την αρμόδια Δευτεροβάθμια Επιτροπή Αξιολόγησης, χωρίς να εντοπισθεί κάποια έλλειψη, ή να προβεί σε πρωτογενή αξιολόγηση η εν λόγω Επιτροπή και ακολούθως, βάσει του οικείου τελικού πρακτικού της Δευτεροβάθμιας Επιτροπής Αξιολόγησης, ενετάγη στο ως άνω «Πρόγραμμα Ενίσχυσης». Κατεβλήθη δε σε αυτήν (αναιρεσείουσα) η δικαιουμένη και ήδη επίμαχη κεφαλαιουχική ενίσχυση.

14. Εν συνεχεία και μετά την καταβολή της κεφαλαιουχικής ενισχύσεως, η Επιτροπή Δημοσιονομικού Ελέγχου (Ε.Δ.ΕΛ.) επελήφθη, από ...2012 έως ...2012, νέου ελέγχου επί του επιμάχου επενδυτικού σχεδίου, εξ αφορμής «Διευκρινιστικής Οδηγίας», εκδοθείσης στις ...2010, από την αρμόδια Υπηρεσία του (τότε) Υπουργείου Οικονομικών και Ανάπτυξης, με αριθμ. ... , με την οποία καλούσε τους ΕΦΔ να ζητούν από τους υποψήφιους επενδυτές ως **πρόσθετο** δικαιολογητικό για την πλήρωση του κριτηρίου «Επαγγελματική Κατάρτιση» σχετική με το αντικείμενο της επιχειρηματικής δραστηριότητας απόδειξη παροχής υπηρεσιών του φορέως που διενήργησε την κατάρτιση, εφ' όσον δεν επρόκειτο για πιστοποιημένο φορέα από το «ΕΚΕΠΙς». Η ΕΔ.ΕΛ., τρίτη ελέγξασα Υπηρεσία την επίμαχη επένδυση, με την από ...2013 έκθεση αποτελεσμάτων ελέγχου, διεπίστωσε ανεπαρκή τεκμηρίωση της

βαθμολογήσεως του (υπο)κριτηρίου Β.1.3 (επιμάχου), διότι «και οι ... μέτοχοι [της Ο.Ε.] είχαν λάβει βαθμολογία για επαγγελματική κατάρτιση άνω των 150 ωρών, ήτοι συνολικό βαθμό 3 για το κριτήριο 1.3. Ωστόσο, οι βεβαιώσεις παρακολούθησης σεμιναρίων που προσκομίστηκαν δεν ήταν από εταιρείες που είναι πιστοποιημένες από το ΕΚΕΠΙΣ ενώ δεν προσκομίστηκαν οι αποδείξεις παροχής υπηρεσιών από τις εν λόγω εταιρείες (...) Από τον έλεγχο διαπιστώθηκε ότι η Σύμβαση Παραχώρησης Δικαιώματος Χρήσης αφορά ετήσια άδεια χρήσης λογισμικού από την οποία δεν προκύπτει ότι περιλαμβάνει εκπαίδευση 165 ωρών για την εφαρμογή ... Επομένως για το κριτήριο 1.3 ο δικαιούχος έπρεπε να λάβει βαθμό 0». Κατόπιν της αφαιρέσεως των 3 βαθμών η αναιρεσεύουσα κρίθηκε, λόγω βαθμολογήσεως κατώτερης του ελαχίστου απαιτούμενου (... βαθμοί ληφθέντες, ... μετά την αφαίρεση των 3 βαθμών ενώ το κατώφλιον υπαγωγής στο πρόγραμμα της επένδυσης ήταν ... βαθμοί).

15. Οι ως άνω διαπιστώσεις της ΕΔ.ΕΛ. εγκρίθηκαν και οριστικοποιήθηκαν από την από ... 2013 Έκθεση Οριστικών Αποτελεσμάτων της ίδιας Επιτροπής. Ως εκ τούτου, κρίθηκε με αυτήν την έκθεση μη επιλέξιμο το υποβληθέν επενδυτικό σχέδιο της αναιρεσεύουσας και επιστρεπτέο το σύνολο της επιχορηγήσεως. Ακολούθησε η ... Απόφαση Δημοσιονομικής Διόρθωσης του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών, με την οποία αποφασίστηκε ότι η καταβληθείσα κεφαλαιουχική ενίσχυση ήταν αχρεώστητη, αποτελούσα για τον λόγο αυτόν αντικείμενο δημοσιονομικής διορθώσεως και ως εκ τούτου η ανάκτηση στο σύνολό της.

16. Με σχετικό λόγο εφέσεως η ήδη αναιρεσεύουσα είχε προβάλει ενώπιον του Τμήματος ότι η ούτω περιγραφείσα στην σκέψη 15 επιβολή πλήρους ανακτήσεως της ενισχύσεως, που έλαβε, αφ' ενός επεβλήθη κατά παράβαση της αρχής της χρηστής Διοίκησης, διότι αποκλειστικώς υπεύθυνες για την τυχόν λανθασμένη κρίση επί της καταλληλότητας των υποβληθέντων δικαιολογητικών, είναι ο ΕΦΔ – Τράπεζα ... και η Δευτεροβάθμια Επιτροπή Αξιολόγησης' αφ' ετέρου ότι η επιβολή πλήρους ανακτήσεως πλήττει την δικαιολογημένη εμπιστοσύνη εκ μέρους της, εμπιστοσύνη που επέδειξε στις αρμόδιες Αρχές, υποβάλλοντας το επενδυτικό της σχέδιο. Τούτο διότι καλοπίστως και χωρίς υπαιτιότητα υπέβαλε τα δικαιολογητικά, που απαιτούσε η Προκήρυξη, τα οποία ήταν ειλικρινή, και ουδέν απέκρυψε. Τα δε υποβληθέντα στοιχεία ελέγχθησαν αρμοδίως τόσο από τον ΕΦΔ – Τράπεζα ... όσο και από την Δευτεροβάθμια Επιτροπή Αξιολόγησης, κρίθηκαν πλήρη και επαρκή, ώστε να ενταχθεί στο Πρόγραμμα και ως εκ τούτου πίστευε ότι νομίμως είχε λάβει την επίμαχη ενίσχυση, δαπάνησε δε ήδη την ληφθείσα ενίσχυση, προς τον σκοπό, για τον οποίο την έλαβε. Οποιαδήποτε δε ευθύνη βαρύνει τις ελέγχσες Αρχές.

17. Ο λόγος αυτός απερρίφθη από το δικάσαν Τμήμα με την αναιρεσιβαλλομένη, με την εξής αιτιολογία (σελ. 27 αυτής): «Ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, δοθέντος ότι δεν ανακύπτει ζήτημα παραβίασης της ως άνω αρχής [χρηστής διοίκησης]. Και τούτο διότι ... η ένδικη δημοσιονομική

διόρθωση έχει ως νόμιμη αιτία την παράβαση όρων και προϋποθέσεων της οικείας προκήρυξης αναφορικά με την αξιολόγηση του υποκριτηρίου B.1.3 (επαγγελματική κατάρτιση σχετική με το αντικείμενο) του άρθρου 11, οι οποίοι ήταν εκ των προτέρων γνωστοί ... Αν δε ήθελε θεωρηθεί ότι με τον λόγο αυτό γίνεται επίκληση της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, η οποία, ερμηνευόμενη υπό το φως της αντίστοιχης αρχής του Δικαίου της Ένωσης, ενόψει της αρχής της πρακτικής αποτελεσματικότητας αυτού και της προστασίας των συμφερόντων της Κοινότητας συντρέχει όταν έχουν δοθεί από την Διοίκηση στον δικαιούχο συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συμπίπτουσες διαβεβαιώσεις προερχόμενες από αρμόδιες και αξιόπιστες πηγές, τέτοιες που να μπορούν να δημιουργήσουν σ' αυτόν θεμιτή προσδοκία, οι διαβεβαιώσεις δε αυτές πρέπει να είναι σύμφωνες προς τους ισχύοντες κανόνες, ενώ δεν είναι δυνατή η επίκληση της αρχής αυτής σε περίπτωση πρόδηλης παραβίασης της κοινοτικής και της με αυτήν συναπτόμενης εθνικής νομοθεσίας ως προς τους όρους καταβολής της χρηματοδότησης και δη των όρων νομιμότητας, κανονικότητας και επιλεξιμότητας των δαπανών (εν προκειμένω των κανόνων βαθμολόγησης του υποκριτηρίου 1.3). Εξ άλλου στο πλαίσιο υλοποίησης της συγκεκριμένης σύμβασης, όπου ο τελικός δικαιούχος φέρει παράλληλη και αυτοτελή ευθύνη ως προς την τήρηση των κανόνων επιλεξιμότητας, νομιμότητας και κανονικότητας των δαπανών, η αποδοχή των επίμαχων βεβαιώσεων κατάρτισης εκ μέρους του τελικού δικαιούχου δεν μπορούσε να στοιχειοθετήσει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του τελικού αποδέκτη (εκκαλούσας), ο οποίος γνωρίζει ότι πρέπει να υποβάλλει ενώπιον κάθε αρμοδίου οργάνου του Ελληνικού Δημοσίου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης έγγραφα ικανά να αποδείξουν την επαγγελματική του κατάρτιση ώστε να βαθμολογηθεί προσηκόντως στο πλαίσιο αξιολόγησης του επενδυτικού του σχεδίου (Ε.Σ. Ι Τμ. 1721, 1722/2016)». Συναφώς, στη σελίδα 25 της αναιρεσιβαλλομένης αναφέρονται τα ακόλουθα: «Σε κάθε περίπτωση, το μεν η σύμβαση παραχώρησης δικαιώματος χρήσης λογισμικού, το δε το περιληφθέν, σε απλό φωτοαντίγραφο, στα στοιχεία του φακέλου από ...2009 πρόγραμμα εκπαίδευσης για την εφαρμογή ... , ουδόλως αποδεικνύουν ότι οι εταίροι της εκκαλούσας είχαν πράγματι επαγγελματική κατάρτιση άνω των 150 ωρών ώστε να λάβουν την βαθμολογία 1 έκαστος στο επίμαχο υποκριτήριο B. 1.3.».

18. Το Δικαστήριο κρίνει ότι ο προβαλλόμενος λόγος αναιρέσεως, δια του οποίου επαναφέρεται κατ' αναίρεση ο εκτεθείς στη σκέψη 16 λόγος εφέσεως, είναι βάσιμος. Τούτο διότι για το προκείμενο πρόγραμμα οικονομικής κεφαλαιουχικής ενισχύσεως έγιναν δεκτά ως νόμιμα, κριθέντα αρμοδίως δύο φορές τα δικαιολογητικά που υπέβαλε η αναιρεσείουσα, μεταξύ αυτών και το επίμαχο B.1.3, σύμφωνα με τους όρους της σχετικής προκηρύξεως, εκδοθείσης στις 24.8.2009 (ημερομηνία δημοσιεύσεως στο ΦΕΚ), η οποία και μόνον συνιστούσε το κανονιστικό πλαίσιο του επιμάχου προγράμματος που εδέσμευε τους επενδυτές. Η "διευκρινιστική" Οδηγία-εσωτερικό έγγραφο της Διοίκησης, εκδοθείσα στις ...2010, η οποία το πρώτον απαίτησε πρόσθετο δικαιολογητικό - το αναφερόμενο

στη σκέψη 14 της παρούσης, απευθυνόταν στα ελέγχοντα όργανα και δεν προκύπτει από την αναιρεσιβαλλομένη ούτε ότι περιελήφθη στην προκήρυξη, ούτε ότι, πολλώ μάλλον, ήταν εκ των προτέρων γνωστή στους ενδιαφερομένους, όπως εσφαλμένης δέχεται η αναιρεσιβαλλομένη, αναφέροντας ως νόμιμη αιτία της δημοσιονομικής διορθώσεως την «παράβαση όρων και προϋποθέσεων της οικείας προκήρυξης αναφορικά με την αξιολόγηση του υποκριτηρίου Β.1.3». Επιπλέον η αναιρεσιβαλλομένη δεν διαπίστωσε ούτε περιέχει κρίση ότι η αναιρεσείουσα υπέβαλε δικαιολογητικά ανακριβή ή ψευδή, ώστε να εγερθεί ζήτημα κακής πίστεως αυτής. Εν όψει τούτου, το Δικαστήριο τούτο, δικάζον κατ' αναίρεση, κρίνει ότι διά της πληττόμενης με τον εξεταζόμενο λόγο κρίσεως της αναιρεσιβαλλομένης παραβιάστηκε η αρχή προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου, δοθέντος ότι από τα ανωτέρω εκτεθέντα στοιχειοθετείται, κατά νομική εκτίμηση, ότι είχαν δοθεί εν προκειμένω ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες βεβαιώσεις, μη προδήλως αντίθετες στον νόμο, ικανές να θεμελιώσουν στον διοικούμενο πεποίθηση περί την νομιμότητα της υπέρ αυτού εκδοθείσης πράξεως. Επομένως, η αναιρεσιβαλλομένη, κατά παραδοχήν του εξετασθέντος λόγου, πρέπει να ανααιρεθεί, για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της αρχής προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, παρελκούσης της εξετάσεως των λοιπών λόγων αναίρεσεως.

19. Μειοψήφησαν οι Αντιπρόεδροι Μαρία Βλαχάκη και Αγγελική Μαυρουδή και οι Σύμβουλοι Βιργινία Σκεύη και Ευαγγελία Σεραφή, οι οποίες διατύπωσαν την ακόλουθη ειδικότερη γνώμη: Η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης προϋποθέτει, όπως έγινε δεκτό και με την 1334/2023 απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου στο πεδίο των δημοσιονομικών διορθώσεων, ότι έχουν δοθεί από τη διοίκηση στον δικαιούχο της ενίσχυσης συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες διαβεβαιώσεις, μη προδήλως αντίθετες με τους ισχύοντες κανόνες δικαίου, ικανές να δημιουργήσουν σε αυτόν την εύλογη πεποίθηση για την επιλεξιμότητα των δαπανών του επενδυτικού του σχεδίου, ενόψει και του συγκεκριμένου πραγματικού κάθε υπόθεσης. Στη συγκεκριμένη υπόθεση από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν προκύπτουν α) το ακριβές περιεχόμενο του επενδυτικού σχεδίου της αναιρεσείουσας για το οποίο έλαβε την επίδικη χρηματοδότηση, β) το ακριβές περιεχόμενο και ο χρόνος υποβολής των βεβαιώσεων κατάρτισης που προσκόμισε προκειμένου να αποδείξει ότι πληροί το κριτήριο της «Επαγγελματικής Κατάρτισης» και γ) το περιεχόμενο και ο χρόνος αξιολόγησης της επενδυτικής της πρότασης από τη Δευτεροβάθμια Επιτροπή Αξιολόγησης. Τα ανωτέρω στοιχεία είναι αναγκαία ώστε να διαπιστωθεί εάν πράγματι στοιχειοθετείται η δικαιολογημένη εκ μέρους της αναιρεσείουσας πεποίθηση ότι δικαιούται την ενίσχυση που έλαβε, καθώς μόνη η αξιολόγηση από τον ενδιαφερομένο φορέα διαχείρισης δεν αρκεί. Επομένως, η απόφαση θα πρέπει να ανααιρεθεί για έλλειψη νόμιμης βάσης και να αναπεμφθεί η υπόθεση στο Τμήμα για να κρίνει, αφού

λάβει υπόψη και τα ανωτέρω στοιχεία, αν είναι βάσιμος ο λόγος περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης που προβλήθηκε ενώπιόν του.

20. Η Σύμβουλος Ευαγγελία Σεραφή, διατύπωσε την ακόλουθη ειδικότερη γνώμη: **(α)** Κατά την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, τα κράτη-μέλη οφείλουν υποχρεωτικώς να τηρούν την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, όπως αυτή αναγνωρίζεται στο δίκαιο της Ένωσης κατά τρόπο ενιαίο για όλα τα κράτη μέλη (Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα Laila Medina στην υπόθεση C-36/2021, σκ.29 και της Γενικής Εισαγγελέα Juliane Kokott, στην υπόθεση C-568/2011, σκ. 46). Μια τέτοια δικαιολογημένη εμπιστοσύνη μπορεί να συνδέεται τόσο με ενέργειες του νομοθέτη της Ένωσης όσο και με ενέργειες των αρχών της Ένωσης (αποφάσεις ΔΕΚ της 15.2.1996, *Duff* κ.λπ., C-63/1993, σκ. 20, της 6.3.2003, *Niemann*, C-14/2001, σκ. 56 επ., Προτάσεις Γενικής Εισαγγελέα Juliane Kokott, στην υπόθεση C-568/2011, σκ. 49). Ειδικότερα, στο πλαίσιο των συγχρηματοδοτούμενων ενισχύσεων, το δικαίωμα επίκλησης της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης προϋποθέτει ότι έχουν δοθεί από τις αρμόδιες αρχές της Ένωσης στον ενδιαφερόμενο διαβεβαιώσεις, προερχόμενες από αρμόδιες και αξιόπιστες πηγές. Δηλαδή, το δικαίωμα επίκλησης της αρχής αυτής το έχει κάθε ιδιώτης στον οποίο κάποιο θεσμικό όργανο, φορέας ή οργανισμός της Ένωσης δημιούργησε βάσιμες προσδοκίες, παρέχοντάς του συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες πληροφορίες (διαβεβαιώσεις), που δεν έρχονται σε αντίθεση με ρητή διάταξη του δικαίου της Ένωσης (αποφάσεις ΔΕΕ της 14.7.2022, *Sense Visuele Communicatie en Handel vof*, C-36/2021, σκ. 26-30, της 5.3.2019, *Eesti Pagar SA*, C-349/2017, σκ. 97 και 104, της 13.6.2013, *HGA* κ.π. κατά *Επιτροπής*, C-630/11P έως C-633/11P, σκ. 133). Η αντίθετη προς το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμπεριφορά εθνικής αρχής, επιφορτισμένης με την εφαρμογή του δικαίου αυτού ή/και του συναφούς εθνικού δικαίου (η παραβίαση των οποίων συνιστά παρατυπία, βλ. Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Yves Bot στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-260/2014 και C-261/2014, σκ.83) δεν μπορεί να θεμελιώσει την ύπαρξη δικαιολογημένης εμπιστοσύνης εκ μέρους του επιχειρηματία ότι θα τύχει μεταχείρισης αντίθετης προς το δίκαιο της Ένωσης (αποφάσεις ΔΕΕ 14.7.2022, *Sense Visuele Communicatie en Handel vof*, C-36/2021, σκ. 28 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, της 5.3.2019, *Eesti Pagar SA*, C-349/2017, σκ. 104, της 7.8.2018, *Ministru Kabinets*, C-120/2017, σκ. 52, της 20.6.2018, *Agroferm*, C-568/2017, σκ. 51-52 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία) ή ότι η χορηγηθείσα ενίσχυση είναι νόμιμη (Προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέα Laila Medina στην υπόθεση C-36/2021, σκ. 30, απόφαση ΔΕΕ της 5.3.2019, *Eesti Pagar SA*, C-349/2017, σκ. 106). **(β)** Η παρατυπία συναρτάται με πράξη ή παράλειψη του οικονομικού φορέα (άρθρα 2 στοιχ. 7 του Κανονισμού 1083/2006 και 1 παρ.2 του Κανονισμού 2988/1995). Δοθέντος ότι εναπόκειται καταρχάς στον δυνητικό δικαιούχο της ενίσχυσης να βεβαιωθεί ότι πληροί τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση ενισχύσεως βάσει εγκεκριμένου καθεστώτος ενισχύσεων που τυγχάνει απαλλαγής

από την υποχρέωση κοινοποίησης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η χορήγηση της ενίσχυσης κατά παράβαση των προϋποθέσεων αυτών δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι απορρέει αποκλειστικά από σφάλμα της αρμόδιας εθνικής αρχής. Τούτο ισχύει ακόμη και αν η αρμόδια αρχή πληροφορήθηκε από τον αποδέκτη της ενίσχυσης τις περιστάσεις που οδήγησαν στην παράβαση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου (ως εν προκειμένω, ο ΕΦΔ και η Δευτεροβάθμια Επιτροπή Αξιολόγησης πληροφορήθηκαν, με την κατάθεση της «Σύμβασης Παραχώρησης Δικαιώματος Χρήσης» μεταξύ της επενδύτριας και της εταιρείας ... , την «κατάρτιση» των μετόχων της), διότι μια τέτοια περίπτωση δεν ασκεί αφ' εαυτής επιρροή στον χαρακτηρισμό της παρατυπίας (πρβλ. απόφαση ΔΕΕ της 5.3.2019, *Eesti Pagar SA*, C-349/2017, σκ. 120-121). (γ) Ακόμη και αν ήθελε θεωρηθεί ότι η χορήγηση της ενίσχυσης κατά παράβαση των προϋποθέσεων εγκεκριμένου καθεστώτος ενισχύσεων οφείλεται *αποκλειστικά* σε σφάλμα της εθνικής αρχής, η ενίσχυση αυτή, ως νέα ενίσχυση, έχει χορηγηθεί κατά παράβαση και του άρθρου 108 παρ.3 ΣΛΕΕ που επιβάλλει τον προληπτικό έλεγχο των σχεδίων νέων ενισχύσεων (υποχρέωση κοινοποίησης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή) και είναι μη νόμιμη (απόφαση ΔΕΕ της 5.3.2019, *Eesti Pagar SA*, C-349/2017, σκ. 87). Η εθνική αρχή, η οποία διαπιστώνει ότι ενίσχυση, την οποία χορήγησε δυνάμει εγκεκριμένου καθεστώτος ενισχύσεων, δεν πληροί τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις προκειμένου να τύχει της απαλλαγής από την υποχρέωση κοινοποίησης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υποχρεούται να προβεί σε ανάκτηση, με δική της πρωτοβουλία, της παρανόμως χορηγηθείσας ενίσχυσης (απόφαση ΔΕΕ της 5.3.2019, *Eesti Pagar SA*, C-349/2017, σκ. 92) τα δε εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εγγυώνται ότι θα συναχθούν, κατά το εθνικό τους δίκαιο, όλες οι συνέπειες της παράβασης του άρθρου 108 παρ. 3 ΣΛΕΕ όσον αφορά την ανάκτηση της χρηματικής στήριξης που χορηγήθηκε κατά παράβαση της διάταξης αυτής (αποφάσεις ΔΕΕ της 5.3.2019, *Eesti Pagar SA*, C-349/2017, σκ. 89, της 21.11.2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/2012, σκ. 30-31 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, πρβλ. απόφαση ΔΕΚ της 15.2.2009, *Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, C-281/2007, σκ. 24). Και (δ) Τούτων δοθέντων και δεδομένου ότι μεταξύ των κριτηρίων που προβλέπονταν στην 40844/EΥΣ6681/21.8.2009 προκήρυξη για την ενίσχυση μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν, μεταξύ άλλων, στον τομέα της «μεταποίησης», περιλαμβανόταν αυτό της «επαγγελματικής κατάρτισης σχετικής με το αντικείμενο» της επενδυτικής πρότασης, το οποίο βαθμολογούταν με βαθμό 1 για κάθε καταρτισθέντα εταίρο επενδύτριας εταιρείας αν αυτός είχε συμπληρώσει 150 ώρες κατάρτισης (βλ. άρθρο 11 και παρ. 1.3 του Παραρτήματος Ζ της 40844/EΥΣ6681/21.8.2009 προκήρυξης), ορθώς με την πληττόμενη απόφαση κρίθηκε (i) ότι «η εκ μέρους της [επενδύτριας] χρήση των λογισμικών προγραμμάτων της εταιρείας ... σκοπεύει στη μηχανοργάνωση της ίδιας ως επιχειρηματικής μονάδας (...) χωρίς να συνδέεται με την εμπορία αυτών (...)», ήτοι με το αντικείμενο της επιχείρησης (ασβεστοποιία) και (ii) ότι «[σ]ε κάθε περίπτωση (...) η σύμβαση παραχώρησης δικαιώματος χρήσης λογισμικού (...)

[και] το περιληφθέν, σε απλό φωτοαντίγραφο, στα στοιχεία του φακέλου, από ... 2009 πρόγραμμα εκπαίδευσης για την εφαρμογή ... , ουδόλως αποδεικνύουν ότι οι εταίροι (...) [της επενδύτριας] είχαν πράγματι επαγγελματική κατάρτιση άνω των 150 ωρών ώστε να λάβουν (...) βαθμολογία 1 έκαστος στο επίμαχο υποκριτήριο (...)». Τούτο είχε ως αποτέλεσμα, μετά την επαναβαθμολόγηση του οικείου κριτηρίου κατάρτισης και την αφαίρεση των τριών μονάδων που αντιστοιχούσαν στη μη σχετική με το αντικείμενο της επένδυσης κατάρτιση και πάντως στη μη απόδειξη της απαίτησης διενέργειας 150 ωρών κατάρτισης για τη λήψη 1 μονάδας για κάθε καταρτισθέντα εταίρο, την αφαίρεση 3 μονάδων (όσοι και οι εταίροι της επενδύτριας) και συνακόλουθα τη συγκέντρωση βαθμολογίας μικρότερης (...) της ελάχιστης απαιτούμενης (...) για την υπαγωγή του επενδυτικού σχεδίου στο ως άνω εγκεκριμένο καθεστώς ενισχύσεων (σελ. 25 της προσβαλλομένης). Η αναιρεσείουσα, η οποία αφενός όφειλε να βεβαιωθεί ότι πληροί τις προϋποθέσεις για τη λήψη της ενίσχυσης και αφετέρου γνώριζε με πληρότητα και σαφήνεια ότι, σε κάθε περίπτωση, απαιτείτο η εκπαίδευση τουλάχιστον 150 ωρών για να λάβει στο κριτήριο αυτό τον βαθμό 3 (καθόσον είχε ... εταίρους) και δεν προσκόμισε κανένα αποδεικτικό στοιχείο περί αυτού, αλλά αρκέσθηκε στην υποβολή της σύμβασης με την εταιρεία ... , σε άσχετο με την επένδυση αντικείμενο, από την οποία δεν προέκυπταν οι ώρες κατάρτισης (ανεπαρκές στοιχείο), ουδεμία εμπιστοσύνη μπορούσε να έχει ότι το επενδυτικό της σχέδιο θα γινόταν δεκτό τόσο κατά το εθνικό (ΕλΣυν Ολ. 1334/2023 σκ. 51) όσο και κατά το ενωσιακό δίκαιο (βλ. ανωτέρω υπό α), χωρίς περαιτέρω να ασκεί επιρροή η «διευκρινιστική οδηγία», η οποία αφορούσε στην απόδειξη της κατάρτισης από εταιρείες πιστοποιημένες από το ΕΚΕΠΙΣ και όχι στην έλλειψη του ελάχιστου αριθμού ωρών κατάρτισης για τη λήψη της ανώτατης βαθμολογίας στο κριτήριο αυτό. Η γνώμη αυτή δεν εκράτησε.

21. Κατόπιν των ανωτέρω, η κρινόμενη αίτηση πρέπει να γίνει δεκτή, να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση και να διαταχθεί η επιστροφή του καταβληθέντος παραβόλου στην αναιρεσείουσα, κατ' εκτίμησιν δε των περιστάσεων, να απαλλαγεί το Ελληνικό Δημόσιο από τα δικαστικά έξοδα αυτής (άρθρα 310 παρ. 1 εδ. α' και 314 παρ. 3 του ν. 4700/2020, αντιστοίχως).

22. Μετά την αναίρεση της προσβαλλομένης αποφάσεως, η οποία δεν χρήζει διευκρινίσεως κατά το πραγματικό της μέρος, πρέπει να διακρατηθεί και να δικαστεί κατ' ουσίαν από την Ολομέλεια, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 176 παρ. 2 του ν. 4700/2020.

23. Δοθέντος ότι, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά ανωτέρω, η εκκληθείσα απόφαση δημοσιονομικής διορθώσεως, στηριχθείσα στον μη επιλέξιμο χαρακτήρα της υπαγωγής της επενδύσεως στην ενωσιακή χρηματοδότηση, εκδόθηκε κατά παράβαση της αρχής προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, δηλαδή κατά παράβαση νόμου, πρέπει η ένδικη έφεση να γίνει δεκτή, να ακυρωθεί η ... απόφαση δημοσιονομικής διορθώσεως του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών και να

διαταχθεί η επιστροφή του κατατεθέντος παραβόλου της εφέσεως στην εκκαλούσα (άρθρο 310 παρ. 1 εδ. α' ν. 4700/2020).

24. Τέλος, κατ' εκτίμησιν των περιστάσεων, το Ελληνικό Δημόσιο πρέπει να απαλλαγεί από τα δικαστικά έξοδα της εκκαλούσης (άρθρο 314 παρ. 3 ν. 4700/2020).

Για τους λόγους αυτούς

Δέχεται την κρινόμενη αίτηση.

Αναιρεί την .../2017 απόφαση του Ι Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Διατάσσει την απόδοση του παραβόλου αναιρέσεως στην αναιρεσείουσα.

Δέχεται την από ... (Α.Β.Δ. ...) έφεση.

Ακυρώνει την ... απόφαση δημοσιονομικής διορθώσεως του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομίας.

Διατάσσει την απόδοση στην εκκαλούσα του κατατεθέντος παραβόλου εφέσεως. Και

Απαλλάσσει το Ελληνικό Δημόσιο από τα δικαστικά έξοδα της αναιρεσείουσας και των δύο βαθμών.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στις 21 Σεπτεμβρίου 2022 και στις 20 Οκτωβρίου 2023.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΡΜΑΣ

Η ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΑΒΒΑΔΙΑ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΡΑ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΣΑΒΒΙΔΗΣ

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση, στις 5 Φεβρουαρίου 2025
(βλ. πρακτικό δημοσίευσης με όμοια ημερομηνία).

**Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΣΩΤΗΡΙΑ ΝΤΟΥΝΗ**

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΣΤΑΥΡΟΥΔΑ ΤΣΑΛΑ